

Т.М. Сорочан,

**Концепція та визначення напрямів діяльності «Школи успіху»:
управлінський аспект**

Постановка проблеми. Сучасні наукові концепції та нормативно-правові акти стосовно системи загальної середньої освіти ґрунтуються на розумінні особистості дитини як найвищої цінності і орієнтують керівників, педагогів, батьків на створення умов для її розвитку, розкриття індивідуальних особливостей. У навчальних закладах накопичений значний досвід щодо розвитку різноманітних здібностей дітей, залучення їх до різних видів діяльності, роботи з обдарованою молоддю тощо.

Проте суттєвим недоліком освітньої практики є намагання педагогів порівнювати досягнення однієї дитини з досягненнями інших. Це стосується як навчальної діяльності, так і інших сфер шкільного життя. Перебільшення значення різноманітних рейтингів щодо визначення досягнень учнів є однією з причин нехтування учнями почуттями та думками інших людей, безвідповідальних вчинків дітей, байдужості до власного здоров'я, долі, недостатньої мотивації до навчання та участі у громадському житті, а також таких проявів, як нігілізм, соціальна апатія тощо. Сприяє посиленню цих тенденцій обмежена представленість у змісті освіти предметів, центрованих на особистості дитини: філософії, психології, етики, мистецтва.

Отже, у науці та практиці недостатня увага акцентується на такому аспекті, як досягнення власного успіху кожною дитиною вже в школі, а потім – у майбутньому дорослому житті, усвідомленні нею передумов цього успіху на певному етапі життя. У той же час сучасні тенденції розвитку суспільства зумовлюють необхідність плекання особистості, здатної досягти успіху у професії, особистому та громадянському житті, і починати формування такої особистості слід уже з дитинства.

Не менш важлива увага має приділятися сприянню позиції педагога як успішного професіонала, який здатен транслювати дитині шляхетність,

впевненість у собі, оптимізм, пізнавальну активність, наполегливість, заохочувати до самореалізації, творчості тощо.

Підтвердженням цієї думки є розповсюдження в світі та зростання затребуваності коучингу та інших подібних технологій.

Ми обрали **УСПІХ** ключовим поняттям експериментальної роботи із загальноосвітніми навчальними закладами, які прагнуть забезпечити умови для особистісного розвитку та самореалізації кожної дитини, незалежно від рівня обдарованості, сфери виявлення здібностей.

Мета: обґрунтувати, розробити, апробувати концепцію, модель, управлінські та педагогічні технології «Школи успіху».

Завдання.

1. Узагальнити науково-теоретичні та методологічні основи та цілісного педагогічного процесу в сучасному загальноосвітньому навчальному закладі.

2. Охарактеризувати особливості управління цілісним педагогічним процесом у сучасній школі.

3. Обґрунтувати концепцію «Школи успіху».

4. Розробити базову та варіативні моделі управління та цілісного педагогічного процесу в «Школі успіху».

5. Розробити та апробувати управлінські та педагогічні технології «Школи успіху».

6. Визначити критерії та показники аналізу діяльності «Школи успіху».

7. Узагальнити практичний досвід діяльності загальноосвітніх навчальних закладів – «Шкіл успіху» та надати науково-методичні рекомендації щодо запровадження відповідної концепції, моделі та технологій в масову практику.

Об'єкт – цілісний педагогічний процес у загальноосвітньому навчальному закладі.

Предмет – концепція, модель, управлінські та педагогічні технології цілісного педагогічного процесу, спрямованого на самореалізацію особистості.

Основним поняттям дослідження є успіх. **Успіх** – позитивний наслідок роботи, справи; значні досягнення; досягнення в навчанні; громадське визнання, схвалення чого-небудь, чийхось досягнень (ВТССУМ, с. 1304).

Виходячи з цього визначення, ми узагальнюємо такі положення:

- успіху має передувати діяльність, наполеглива робота (над собою, індивідуальна, спільна, колективна);
- успіх полягає в результаті (сьогодні результат більший, ніж раніше, а в перспективі ще зростатиме);
- успіх має бути визнаний іншими людьми (ми приносимо користь не лише собі, а й іншим).

Вважаємо, що успіх можна представити у декількох аспектах. По-перше, за кількісною ознакою участі можна виокремити особистий та колективний успіх; по-друге, за сферою буття – життєвий та професійний успіх, за напрямом діяльності – науковий, творчий, спортивний, соціальний успіх.

Отже, «Школа успіху» – це **концепція** нового бачення місії загальноосвітнього навчального закладу; **модель** цілісного педагогічного процесу щодо створення умов для самореалізації кожної особистості (керівника, педагога, учня); це **управлінські та педагогічні технології**, основані на фасилітації, взаємодії та мотивації щодо досягнення результату.

Звернемося до **витоків школи успіху**.

Українська педагогічна думка щодо значення школи, творчості, добра в житті дитини найбільш виразно представлена у спадщині Василя Сухомлинського (1918 – 1970). Створивши школу сумління, взаємоповаги, радості навчання та праці, він показав світу взірць гуманістичної освіти на тому етапі розвитку радянської педагогіки, коли переважали одностайність думок, цензура, дисципліна у крайніх проявах.

Педагог наголошував, що працюючи над втіленням у практику ідеї всебічного розвитку, не можна досягти однакового для всіх дітей інтелектуального рівня, а слід прислатися на можливості, зумовлені природою дитини, її родинним оточенням, соціальним середовищем. В.О. Сухомлинський засуджував діяльність учителів, яка призводила до появи в дітей відчуття меншовартості, власної недосконалості, адже кожна людина має право бути щасливою, і покликання школи – їй у цьому допомогти. Духовне життя школи і

її вихованців, вважав В.О. Сухомлинський, не повинні обмежуватися, вичерпуватися самими успіхами в оволодінні навчальною програмою.

В історії зарубіжної педагогіки у першій половині ХХ століття ідею школи успіху для кожної дитини наповнив змістом Селестен Френе (1896 – 1966). Педагогічна концепція французького педагога і зараз користується популярністю в країнах Західної Європи. У невеличкій сільській школі він створив майстерні (типографію, майстерню для прикладної творчості, кулінарії, прядіння тощо), ввів учнівське самоврядування, змінив форми та зміст навчання, залучивши дітей до творчої роботи з «вільними текстами». У них діти писали про свої сім'ї, друзів, передавали враження від спостережень, прогулянок, прочитаних книжок. Тексти обговорювалися, доповнювалися, вдосконалювалися й друкувалися. При цьому відбувалося й навчання граматичних правил. Особливу увагу Френе приділяв розвивальному та виховному середовищу, яке створював разом із дітьми. Саме в такий спосіб, уважав він, дитина природно розвиває свої здібності, зв'язує свої знання із життям. Школа Френе стала доступною для дітей, проте елітною для педагогів.

У 20-х – 30-х роках в українському журналі "Шлях освіти" було надруковано 12 статей С. Френе. Цікаво, що стаття, присвячена методиці застосування шкільної друкарні, уперше була опублікована українською мовою, а вже згодом – французькою на батьківщині педагога.

Педагогічна система С. Френе – глибоко гуманна, у ній органічно поєднуються психологія, дидактика і методика навчання. Її головні ознаки: обов'язкове врахування особливостей вікової психології та різноманітності здібностей і нахилів дітей, цілеспрямоване стимулювання їхньої інтелектуальної та емоційної активності, суспільно корисна праця на всіх етапах навчання, створення ефективної системи шкільного самоврядування, виховання в душі високих моральних і громадянських ідеалів.

На сучасному етапі розвитку ідей щодо гуманної місії школи як сприятливого середовища для учнів відзначимо праці О.Я. Савченко. Учена

представила систему цінностей, яку має опанувати дитина в школі, а саме цінності загальнолюдської, інформаційної та мовної культури, здоров'я, громадянськості, екологічного світогляду, здатності навчатися впродовж життя. Вона називає В. Сухомлинського духовним наставником українських учителів, і в її науковому доробку висвітлено сучасну педагогіку добра по відношенню до дитини та вчителя, описані технології поетапної підготовки дітей до життя в суспільстві знань. О.Я. Савченко відкрила для **сучасних** учителів **сучасну** дидактику та **сучасний** виховний потенціал освіти. Якщо вони будуть глибоко осмислені педагогічною спільнотою та реалізовані у навчально-виховному процесі, то кожна школа України може стати школою успіху для вчителя та дитини.

Школа успіху має відповідати на виклики сучасності. Наведемо основні характеристики системи освіти, у контексті яких має розглядатися концепція школи успіху. Освіта як соціальний інститут сприяє розвитку демократії, становленню економіки держави. Освіта розвиває людські ресурси і виконує в суспільстві важливі функції, а саме:

- розвиває творчі здібності особистості, забезпечує передумови участі людини в економічному, соціальному та культурному житті суспільства;
- забезпечує соціалізацію особистості;
- здійснює передачу і трансформацію культури;
- сприяє економічному розвитку, впливає на підвищення ефективності економіки;
- відіграє ключову роль у технологічних перетвореннях;
- поліпшує стосунки людини з оточуючим середовищем.

Освіта інноваційними змінами реагує на виникнення протиріч у суспільстві та в житті людини. Нові економічні умови, розвиток ринкових відносин все більш впливають на різні сфери суспільного життя, в тому числі й на діяльність освітніх закладів. Знання закономірностей і принципів економічного розвитку дозволяє керівникам шкіл обґрунтовано управляти своїм навчальним закладом, впевнено приймати управлінські рішення,

визначати стратегію й тактику досягнення мети, раціонально використовувати матеріальні, фінансові та людські ресурси.

Визначення особливостей сучасної освіти дає підстави для пошуку та обґрунтування основних **концептів школи успіху**.

Соціально-педагогічний концепт передбачає, що діяльність школи успіху ґрунтується на демократичному ідеалі поваги до кожної людини та її прав на участь у справах громади, що стосуються загального добра.

Особистісний концепт затверджує право дитини мати у навчальному закладі умови для розвитку, збереження здоров'я, творчості, можливості впливати на освітні ситуації, бути вмотивованим до успіху. Свобода мислення, самовираження, право на помилку визначають взаємодію дитини з педагогами та оточуючим соціально-педагогічним середовищем.

Діяльнісний концепт забезпечує можливість для дитини самостійно планувати власну діяльність, здійснювати ціле покладання, аналізувати ситуацію, розробляти різні варіанти діяльності, реалізовувати задуми, здійснювати самоконтроль.

Управлінський концепт спрямований на створення умов щодо успішної діяльності та самореалізації кожного учасника навчально-виховного процесу, розвиток відповідної організаційної культури, підготовку педагогічних кадрів до використання технологій фасилітації.

Технологічний концепт визначає педагогічні технології досягнення успіху дітьми у різноманітних сферах самореалізації, яка ґрунтується на засадах педагогіки життєтворчості.

Визначимо сутнісні **ознаки** школи успіху, яка:

- розвиває особистісний потенціал та особистість кожного учасника навчально-виховного процесу;
- сприяє покращенню оточуючого середовища, психологічного мікроклімату та міжособистісних стосунків;
- налаштовує на активність, добродійність, творчість;
- навчає жити в умовах демократії, бути суспільно корисною особистістю, реалізовувати свої права та свободи, виконувати обов'язки;

- заохочує самостійність у прийнятті рішень, критичне ставлення до думок та явищ;
- стимулює здатність особистості до вчинку згідно з морально-етичними нормами.

Для керівника школи, який хоче створити школу успіху, можна порекомендувати таку стратегію та технологію переходу до неї:

- визначити відповідні етапи;
- спланувати організаційні заходи;
- передбачити необхідні ресурси (матеріальні, кадрові, фінансові);
- підготувати педагогічну та громадську думку;
- виробити управлінські рішення;
- забезпечити PR-підтримку обраній моделі.

Школа успіху ґрунтується на засадах педагогічної та управлінської фасилітації. Активність суб'єктів цілісного педагогічного процесу визначається потребою в самореалізації. Більшість дослідників (Р. Бернс, К. Роджерс, А. Маслоу та ін.) стверджують, що фасилітуючу взаємодію може здійснити лише педагог (або керівник) із позитивною „Я-концепцією”.

Перенесення цих підходів у реалії сучасної освіти може бути основою для розуміння фасилітації як її нової функції. Фасилітація – це такий тип педагогічної взаємодії, при якому головною метою діяльності педагога (керівника) стає створення сприятливих умов для саморозвитку та самореалізації іншого суб'єкта. Фасилітуюча взаємодія розглядається нами як ціннісно-смілова, коли між суб'єктами утворюється глибокий, стійкий зв'язок, який сприяє особистісному розвитку.

Таким чином, успіх – це поступ особистості до омріяної мети, це шлях, на якому дитину підтримають досвідчені педагоги та керівники. Успіх – це рішення та дії щодо їхньої реалізації. Школа успіху – для всіх, це педагогіка фасилітації, взаємодії та творчості.